

раў. Але сымбалічна, што першым *партызанскім* летапісцам у Беларусі выступіў небезьвядомы Цанава — наркам нутраных справаў — на чым сумленьні тысячы бязьвінных ахвяраў.

У безьлічы мэмуарных хваласьпеваў ці не адзіным за савецкім часам дысанансам выглядае верш Ларысы Геніюш:

*Партызаны ж, тыя партызаны,
Што ім сёлы, энк і боль людзкі,
толькі б мосьцік недзе быў узарваны
ды ляцелі з рэйкаў цягнікі.*

Да гэтай пары ў беларускіх лясох захаваліся *партызанскія* зямлянкі.

*А сьпелыя бары — нашы саборы,
а белакурыя гаі — нашы сьвятліцы.*

І заўжды гатовыя абараніць беларусаў самаахвярныя бярозы ды сосны — *партызанскія* сёстры.

Пашпарт

Алена Ціхановіч

З *пашпартам* беларусы сталі жыць толькі ў гэтым стагодзьдзі. Першапачаткова, у позьнім Сярэднявеччы, слова „*пашпарт*“ азначала дазвол на праход, праезд.

Савецкі *пашпарт* у 30-ыя гады пачаў уводзіцца для больш строгага парадку ўліку і кантролю. Вяскоўцам *пашпартоў* не давалі аж да 50-ых — тым самым калгасы трымалі іх ува ўмовах прыгоннага права.

Шматлікія *пашпартысты* й *пашпартысткі* на сваіх *пашпартных* сталох вялі заўзятую перакоўку усіх нацыянальных традыцыяў іменаслоўя на адзін лад: так нарадзіліся раней нечуваныя звароты „Нурсултан Абішэвіч“ ці „Ўрал Рамдракавіч“. Так і беларускі „Янка“, ці „Ян“, застаўся толькі ў песьні. Векавечныя радаводныя дрэвы пайшлі ў сукі... Як казаў паэт:

*Каб не ўніжаць аўтарытэту,
Ён Рэпу справіў на Рэппо.*

Савецкі *пашпарт*, як і мараль, меў дваіное аблічча: адзін нутраны, другі — замежны. Даўно заўважана: чырвоны *пашпарт* памежнікі ў Эўропе бяруць, як жабу. Уладальнікі новага, сіняга *пашпарту*, як кажуць, „з капустаю“ на вокладцы, падарожнічаюць ня з большай прыемнасьцю. На старонках гэтага дакумэнту шукаюць ня толькі належную візу, але й дзіўны запіс: гэты *пашпарт* прыгодны для выезду ўва ўсе краіны сьвету. Адзін польскі памежнік, пабачыўшы гэта, заўважыў калегу: напэўна, у іх ёсьць і *пашпарты*, прыгодныя, каб ставіць на іх патэльні.

Пашпарт з „Пагоняй“ не пасьпеў стаць пазнавальным на межах. Але тыя, хто яго прыхаваў, берагуць для ХХІ стагодзьдзя.

Паэт

Сяржук Сокалаў-Воюш

Калі на пачатку 90-ых у Беларусь пачалі прыйжджаць дзеці нашых эмігрантаў, яны заўважылі, што *паэты* тут вядомыя так, як у краінах іхнага

пражываньня кіназоркі альбо рок-сьпевакі. Гэта, вядома, перабольшаньне, але ў ім ёсьць рацыянальнае зерне. Цяжка адшукаць у Беларусі чалавека, які не назваў бы двух-трох майстроў нашай *паэзіі*. У той самы час лёгка адшукаць таго, хто блытае Купалу і Коласа альбо ніколі ня чуў пра Алеся Гаруна ці Макара Краўцова.

У той самы час, ня кожны зацятый саветчык назаве імя аўтара БССРаўскага гімну Міхася Клімковіча, гэтак сама як зацятый камуніст ня ведае, што ягоны партыйны гімн „Інтэрнацыянал“ ёсьць у беларускім перакладзе таго самага Купалы.

Паэта, паэтка, паэзія, паэтычны, апаэтызаваны. Усе яны маюць аднога грэцкага продка — слова *poietis*, што больш-менш адпавядае нашаму *пясьняр*.

Пекла

Міхась Скобла

У 1937 годзе рыхтавалася чарговае пісьмо Сталіну ад савецкага народу. На гэты раз правадыру білі чалом беларусы. Але іхнае прызнаньне пад пільным вокам выдавала на дывэрсію: на вялікай чырвонай кнізе золатам было выціснута „Вялікаму Сталіну ад беларускага народу“. Адпаведныя службы сьцімілі, што загаловак будзе чытацца ў Маскве, і ў саюзную сталіцу „ад“ беларускага народу не паехаў. Паехаў „от“, дзеля якога ўвесь эпічны ліст працоўных быў перакладзены на расейскую мову.

Так бацька народаў і не зазнаў нашага *пекла*, напісанага шасьма паэтамі і падпісанага двума мільёнамі грамадзянаў савецкай Беларусі.

Пакуль ліст выдрукавалі 20-тысячным накладам, двое з аўтараў і тысячы падпісантаў ужо сядзелі. Кожны *пьякельнаю* працаю ў кар’еры ці на лесапавале набліжаў прыйсьце камуністычнага раю, кожнага ганялі як Марку па *пекле*..

Геенаю вогненай, дзе гаспадарыць пачварны Люцыпар з паплечнікамі-*пьякельнікамі*, палохалі дзяцей і пужаліся самі. Людзі казалі: „*Хто курыць — таго да пекла тураць, а хто нюхае — той сам да пекла трухае*“.

Адна вясковая бабулька называла могілкі раем і пра пярэбары пад вечныя сосны казала з палёгкай. А ўсё таму, што жыцьцё падавалася ёй сапраўдным *пеклам*..

Хапала *пеклаваньня* ў жыцьці. Ці не таму беларусы з асэнсаваньнем *пекла* ў мастацтве трохі прыпазьніліся.

Толькі ў 90-ыя гады прачыталі па-беларуску Дантава *пекла*, а мастак Алесь Пушкін намаляваў сваё *пекла* на сьценах царквы ў родным мястэчку Бабры. Вернікі засталіся задаволеныя і Таемнай Вячэрай, і выявамі апекуна храма сьвятога Міколы Цудатворцы. А вось вялікая фрэска, на якой паказаны Страшны Суд, выклікала ў настаяцеля царквы пэўную насыцярогу, дакладней, фрагмэнт фрэскі, дзе ў *пекле* ў адпаведнай кампаніі апынуўся чалавек — лысы, вусаты ды пры гальштуку. Той самы, што называе сябе праваслаўным атэістам.